

Les Coves del Drac i el turisme a Mallorca: impressions d'un guia de les coves

Mateu DURÁN¹

¹ Cuevas del Drach S.A. Manacor, Mallorca. Email: mateu9correu212@gmail.com

Abstract

The history of the Coves del Drac has gone hand in hand with the evolution of the village of Porto Cristo, having represented a tourist claim of first magnitude especially from the “boom” of tourism that took place in the 60s of the last century. The aforementioned emergence of the mass tourism phenomenon must be considered as the most important factor in the economic boost of the area, so that this coastal village has gone from being a small fishing population (initially named Colònia del Carmen) to being a town that lives almost exclusively on tourism. The tourist attraction of this cave has been present in all dissemination media: from cinema, to the world of songs, through any means of diffusion, among which the postcards edition stands out. In all these media, most of the wonders of the underground world are shown, which can be seen in the amazing visit to the interior of the cave with an incredible final spectacle of light and sound.

Resum

La història de les Coves del Drac ha anat paral·lela a l'evolució del poble de Porto Cristo, havent representat un reclam turístic de primera magnitud especialment des del “boom” del turisme que tingué lloc els anys 60 del segle passat; l'esmentada eclosió del fenomen turístic de masses ha de ser considerada com el factor més important d'empenta econòmica de la zona, de forma que aquesta població costanera ha passat de ser un petit poble de pescadors (inicialment Colònia del Carme) a ser un poble que viu quasi exclusivament del turisme. Aquest reclam turístic ha estat present en tots els àmbits mediàtics: des del cinema, al món de la cançó, passant per qualsevol medi de difusió entre els que hi destaquen el món de les postals. En tots aquests mitjans s'hi posen de manifest la major part de les meravelles del món subterrani, que es poden observar en l'espectacular visita a l'interior de les coves amb un increïble espectacle final de llum i so.

Durán, M. (2018): Les Coves del Drac i el turisme a Mallorca: impressions d'un guia de les coves. Papers Soc. Espeleo. Balear, 1: 237-247. ISSN 2605-3144. © Societat Espeleològica Balear. Rebut: 9 febrer 2019; Revisat: 2 setembre 2019; Acceptat: 30 setembre 2019. Publicat online: 22 octubre 2019.

Introducció

“L'exploració detallada d'aquesta cova per l'espeleòleg francès anomenat Édouard-Alfred Martel data de setembre de 1896”. Amb frases d'aquest estil al llarg del temps –i pràcticament fregant el centenari des que les galeries que avui recorrem varen ser condicionades per a la visita pública– les successives generacions de guies han anat situant al visitant en aquest univers subterrani on l'aigua i la roca són l'essència viva; la qual se'ls hi ofereix als ulls gràcies a la il·luminació i comoditat de transcórrer pels viaransys habilitats al llarg del seu recorregut; ara ja lluny de com era la cavitat quan Martel s'hi va endinsar per primera vegada, tot descobrint el que seria una immensa troballa que, ben prest, convertiria les coves del Drac en el gran atractiu turístic de l'illa a la vegada que en un important focus d'estudi científic.

Molt s'ha escrit damunt l'interès general que desperta el valor històric, cultural i la gran riquesa paisatgística de Mallorca gràcies tant a autors autòctons, com a notables viatgers lletraferits, que han volgut deixar testimoni escrit i gràfic al llarg del temps de les impressions causades pel seu pelegrinatge. Les seves impressions aporten, sens dubte, una descripció orientativa als que en un moment donat opten per descobrir tota l'essència que l'illa ofereix a propis i forans.

Si per un moment ens remuntem a finals del segle XIX, trobarem en la figura de l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria l'eix del que presumiblement seria l'abans i el després de les coves, en ser tan il·lustre personalitat reconeguda per la seva documentada labor gràfica i literària (HABSBURG-LOTHRINGEN, 1869-1891), a més d'un gran amfitrió que pot ser considerat com un dels precursors internacionals del turisme a Mallorca.

Cal dir que en aquest número monogràfic, de gran rigor històric i científic, editat per la Societat Espeleològica Balear (SEB, 2018), i centrat en les coves del Drac –dins del qual s'inclou aquest modest article– ja es dona informació a bastament de la gent i circumstàncies que propiciaren el fet que el nom d'aquesta important cavitat figurés en els annals de la història, en les cròniques de viatges i ... en el mapa de Mallorca!

Pel que es refereix a aquest capítol, ens centrarem en donar unes pinzellades sobre els atractius de la cova, exposar algunes curiositats sobre la mateixa i, sobretot, tractarem el desenvolupament turístic del seu entorn més proper: Porto Cristo i la seva badia. Per altra banda, una detallada revisió dels aspectes històrics i bibliogràfics de les coves del Drac pot ser consultada a GINÉS & GINÉS (2018), així com a RIERA (2006); a més a més, a l'obra de CAPÓ VALLS DE PADRINAS (1930) es pot copsar com era l'explotació turística de la cova amb anterioritat al fenomen turístic de masses que esdevingué la segona meitat del segle XX.

El “boom turístic” dels anys 60: factors que inflüiren en la seva consolidació

A rel del “boom turístic” dels anys 60 del segle XX, el nom de les coves del Drac va començar a guanyar pes gràcies al considerable flux de turisme nacional que, ja sigui per via marítima (la gran majoria en aquells dies), o sigui per via aèria (potser més selecte donat l'elevat cost del passatge en l'època), arribava a l'illa per passar les seves somiades vacances i comprovar “in situ” tot el que les agències de viatges, llibres i altres fonts informaven sobre Mallorca i els seus encants (Figura 1). Encara que en menor mesura, també era important el turisme internacional –bàsicament centreeuropeu i escandinau– que va donar una gran valoració a tanta varietat de platges, belles i tranquil·les dins el suau clima Mediterrani, fent-los oblidar per uns pocs dies aquelles llargues nits amb temperatures hivernals per davall de zero, acompanyades de jornades amb poques hores d'un sol esmorteït en els seus països d'origen, i amb un paisatge muntanyenc cobert per un gèlid mantell de neu.

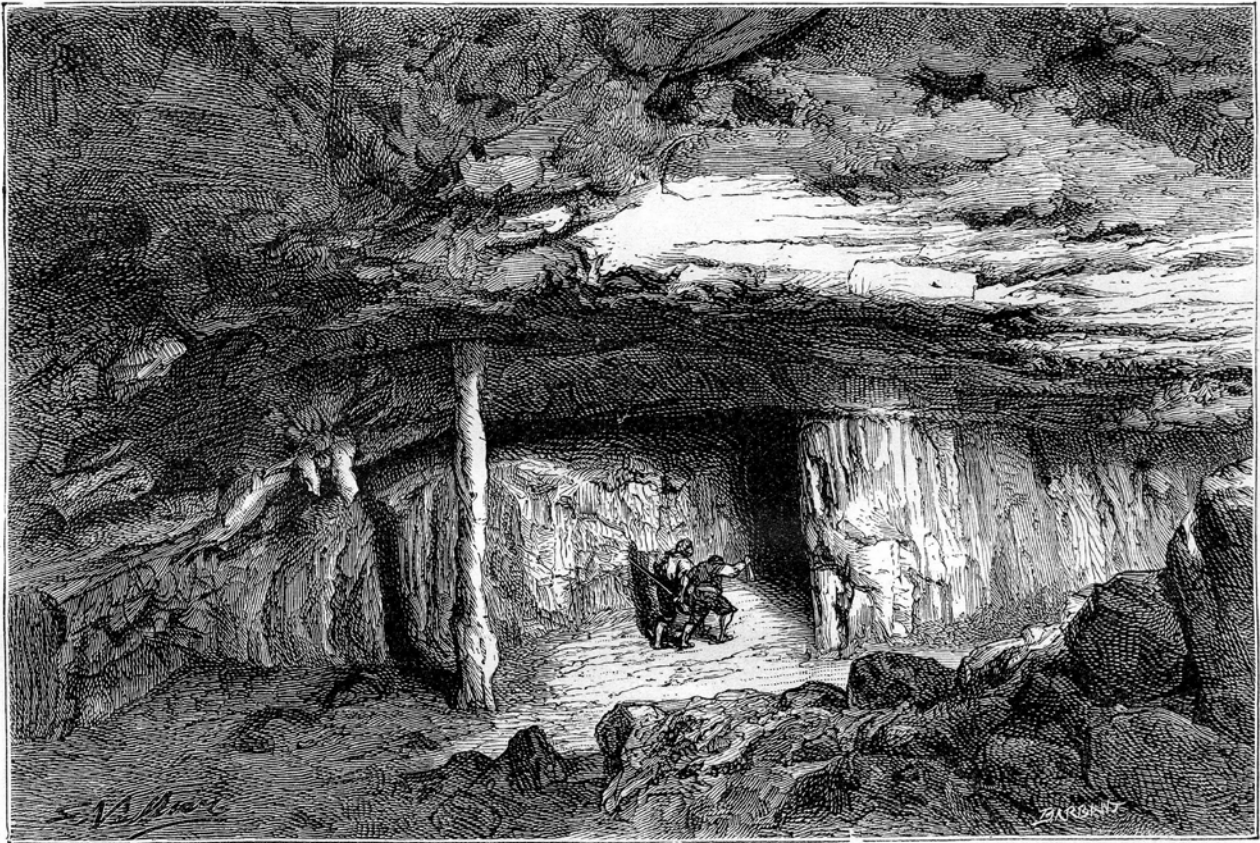
És cert que per aquella època Mallorca ja tenia un gran reconeixement més enllà de les seves característiques geogràfiques (Serra de Tramuntana, es Pla, cales i badies totes elles situades a molt poca distància). El fet de ser una de les majors illes de la Mediterrània occidental (molt propera a les costes peninsulars de l'estat espanyol, sud de França i nord d'Àfrica) l'havia convertit històricament en un punt estratègic per les diferents cultures que s'hi assentaren, per ser punt d'escales marítimes comercials, per desafortunades invasions i per haver estat un regne independent durant gairebé un segle, entre 1276 i 1343 (CASASNOVAS-CAMPS, 1998). Tot el conjunt va anar deixant la seva empremta en l'arquitectura, cultura i la idiosincràsia de la gent d'aquesta illa. Una illa que, terra endins, creixia al voltant de l'agricultura i ramaderia; a la costa i mirant la mar, la pesca, el comerç exterior i la defensa del territori eren les activitats principals, fins que amb l'arribada del “boom” es varen canviar les regles.

Potser una de les raons que propiciaren l'aflorent del turisme massiu a la dècada dels seixanta, a nivell nacional i internacional, va ser que tant a l'estat espanyol com als països europeus s'havia recuperat una certa estabilitat econòmica i social després d'una llarga i dura post-guerra, tant pel que fa referència a la Guerra Civil espanyola (1936-1939) com a la Segona Guerra Mundial (1939-1945). La gent necessitava distreure's, sortir de la rutina, “descobrir món!”.

Per al turisme centreeuropeu que en aquells temps optava per apropar-se a la mar hi prevalien les illes gregues, i també les costes del mar Adriàtic. Però el llegat documental i oral de l'Arxiduc i el seus coetanis en les successives cròniques dels viatges a Mallorca i, en general a les Illes Balears, havia anat despertant la curiositat ampliant el ventall de destinacions vocacionals, sobretot en època estival. Així

Figura 1: Làmina que reproduïx una aquarel·la de l'artista vienès Erwin Hubert, qui fou un habitual col·laborador del *Fomento del Turismo de Mallorca*, durant la primera meitat del segle XX.
Figure 1: Printed reproduction of a watercolor by the Viennese artist Erwin Hubert, who was a regular collaborator of the society *Fomento del Turismo de Mallorca* during the first half of the 20th century.

Entrée des grottes du Drach : le vestibule.

Figura 2: L'entrada a les Coves del Drac, segons un gravat de Gaston Vuillier (1893).

Figure 2: The entrance to Coves del Drac, according to an engraving by Gaston Vuillier (1893).

van començar a aterrar, en l'aleshores petit aeroport illenc de Son Bonet, els primers grups de turistes alemanys, francesos, anglesos i escandinaus; i per via marítima, algun creuer i línia regular amb alguns ports del sud de França.

El turisme nacional a partir dels anys seixanta va irrompre notablement dins del panorama illenc. Un cop estant ben consolidades les estades de vacances en punts emblemàtics de la costa peninsular com la costa Brava, les platges valencianes, el litoral cantàbric, etc., –relativament accessibles des de qualsevol punt tant per carretera com per via fèrria–, va començar a ser també de gran atractiu arribar per via marítima a Mallorca, principalment des dels ports de Barcelona o València. Aquest trajecte en vaixell va ser per molta gent el motiu del seu primer viatge, deixant endarrere la terra ferma i solcant la mar fins albirar la costa de l'illa en la que anhelaven desembarcar. ¡I què dir dels que per primera vegada pujaven en un avió i veien Mallorca des de l'aire!

Fora per mar o per aire, les onades de turistes varen anar ocupant la cada vegada més creixent planta hotelera, que ja des d'un principi es va anar desenvolupant costejant la badia de Palma, a ambdós costats de la capital coronada per la majestuosa catedral de Mallorca.

Des de la Ciutat, s'obria ja per al turista un ampli ventall de rutes per a descobrir l'essència de Mallorca, amb les seves gents, els seus paisatges, els seus productes i les increïbles postes de sol sobre la mar: la visita de la catedral de Palma i devora els banys àrabs, així com els patis interiors d'antics palaus, o apropar-se a Valldemossa per veure la bellesa dels seus carrers empedrats i la mítica Cartoixa, o pujar al llegendari tren fins a Sóller on fruit de la seva vall i agafar el tramvia fins arribar al seu port, o anar a Inca a visitar les fàbriques de calçat i articles de pell (sense deixar de banda les seves famoses i saboroses galetes), o anar fins a la punta del cap de Formentor en el punt més septentrional de l'illa on culmina la serralada de Tramuntana i que deixa al seu peu meridional l'extensa badia de Pollença. Altres rutes proposaven desplaçar-se fins a Manacor per a visitar les seves fàbriques de perles i des d'allà arribar-se fins a la costa del llevant amb el seu port pesquer on, entre la seva badia i el seu litoral custodiat per l'antiga Torre dels Falcons, s'accedia a visitar l'imponent món subterrani de les coves del Drac.

En aquest anar i venir de tanta diversitat d'excursions, sempre hi havia temps per fer una aturada en el camí per visitar les diferents destil·leries i provar els típics licors mallorquins (palo, herbes i moscatell), els establiments d'artesanía del vidre bufat i altres tipus de ceràmiques; descobrir la gastronomia del lloc i, naturalment, les ensaïmades!, potser el producte mallorquí més exportat al llarg de tots els temps, una senya d'identitat que posa en evidència al viatger quan retorna al seu lloc d'origen fent gala d'allà on procedeix. A la vegada que, en el moment de la seva degustació amb els seus familiars i amics, va relatant les seves aventures i experiències per les terres illenques propiciant així, quasi amb total seguretat el desig de conèixer per primera vegada l'illa, i potser ells mateixos, repetir l'experiència un altre pic.

En aquells anys el nom de Mallorca i els seus encants es va posar no tant sols en el punt de mira visual, sinó també en l'artístic: pintura, fotografia, música, cinematografia, etc.

Ja a finals del segle XIX, al'obra enciclopèdica "Die Balearen" de l'Arxiduc Lluís Salvador (HABSBURG-LOTHRINGEN, 1869-1891) així com al llibre "les Îles oubliées" de Gaston Vuillier (VUILLIER, 1893), es reflectien mitjançant els seus dibuixos i gravats esplèndides imatges de racons paradisiacs (Figura 2), tant de la costa com del paisatge rural mallorquí. De forma successiva varen anar sorgint altres grans artistes del món de la pintura, que deixaren bona constància en els seus quadres dels llocs més emblemàtics de l'illa. Noms com el de Santiago Rusiñol (1861-1931) –també lligat a la literatura amb la seva descripció de Mallorca titulada "l'Illa de la Calma" (RUSIÑOL, 1913)–, Joaquim Mir (1873-1940) o Anglada Camarasa (1871-1959) varen assentar càtedra en l'àmbit paisatgístic mallorquí captant en el seu impressionisme la peculiar llum mediterrània i tots els seus reflexos. Un repte important molt perseguit pels pinzells professionals i d'aficionats en el decurs dels anys, ja sigui en els daurats dels camps de cereales, les variacions del turquesa de les aigües de la mar, els vermells dels penya-segats, els blancs dels ametllers en flor, o els verds d'algun extens camp d'oliveres.

Cada obra pictòrica anava conformant una idea el més atractiva possible per a l'observació del paisatge mallorquí. ¿Qui no ha vist mai els nombrosos quadres dedicats a *sa Foradada* a la costa de Deià, *l'illot d'es Colomer* a Formentor, *es Pontàs* a Santanyí, i tants i tants altres exemples de llocs que, gràcies a haver estat tant repetidament impresos en el llenç, s'han convertit en llocs de visita i culte així com en imatges de postal!

La càmera fotogràfica va començar a formar part de l'equipatge dels turistes per tal d'endur-se, en la tornada cap a casa, aquella imatge del lloc i moments que esdevindrien entranyables amb el pas dels anys –les *Kodak Instamatic* i les *Polaroid*, a part de *Nikon* i *Rollei*, entre moltes altres–.

La fotografia a nivell turístic i professional a Mallorca es va fer un important lloc en la dècada dels 60 del segle XX amb l'especialització del que serien les típiques postals, que van anar envaint les tendes de *souvenirs* i que els turistes adquirien per a enviar-les a familiars i amics. (Figura 3) Una gran mostra d'aquesta activitat la va portar a terme *Casa Planas*, creada per Josep Planas Montanyà (1924-2016). També va ser important l'editorial *Escudo de Oro* que, juntament amb la seva variadíssima gama de postals a nivell nacional i internacional, presentava una col·lecció de llibres-guia fotogràfics que en el seu dia varen ser pioners en mostrar la riquesa turística, arquitectònica, cultural i paisatgística de moltes raconades de l'estat espanyol. En el nostre cas: *tota Mallorca*.

En el camp de la música, amb la creació dels denominats *Festivals de la Canción de Mallorca*, van sorgir tota una sèrie de grups musicals que van anar enaltint els encants de l'illa (i les belleses que la visitaven!), alguns dels quals van tenir ressonància més enllà de *sa Roqueta*: Los Javaloyas, Los Valldemossa, Los 5 del Este, etc.

Figura 3: Postal corresponent a una de les primeres sèries colorejades que es varen editar durant la primera meitat del passat segle.

Figure 3: Postcard corresponding to one of the first series that were printed in color during the first half of the last century.

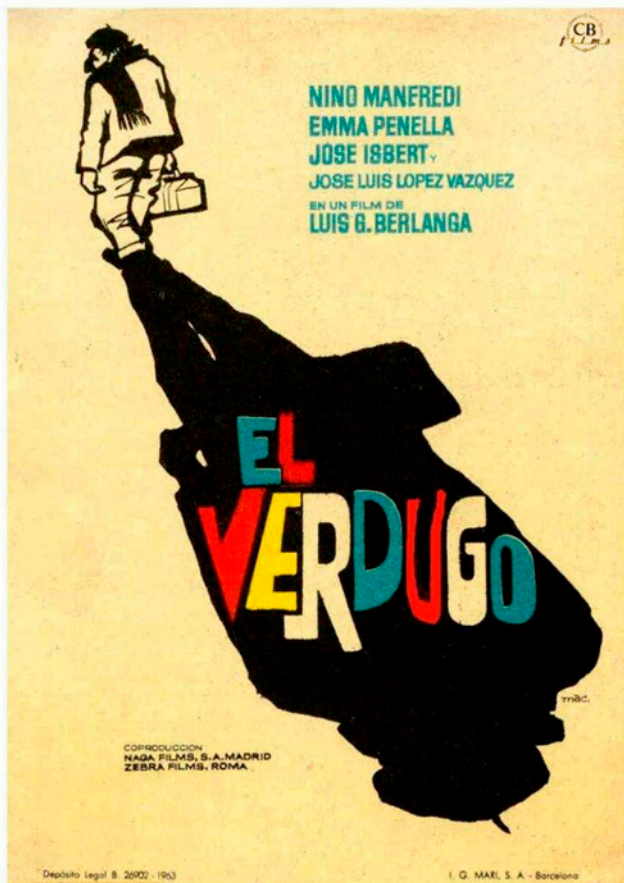

Figura 4: Cartell anunciador de la pel·lícula "El Verdugo", dirigida per Luí García Berlanga (1963).

Figure 4: Poster announcing the film "El Verdugo" (The Executioner), directed by Luí García Berlanga (1963).

Mereix una menció molt destacada en el panorama musical en Bonet de San Pedro (Pere Bonet Mir 1917-2002) el qual, durant la desconeguda Mallorca dels anys 40 del segle passat, especialment en l'àmbit turístic internacional, es va erigir com a precursor enaltint amb la seva melodiosa veu l'illa amb les seves cançons, entre les que destaquen *Paisajes lindos tiene Mallorca*, *Cala d'Or*, *Bajo el cielo de Palma*, o *Canto a Mallorca*; aquesta darrera acaba amb una tornada tant en mallorquí com en castellà que fa referència a les coves com un de tants altres atractius per a visitar.

També, dins del territori peninsular van començar a sonar diverses melodies que encara avui perduren en la memòria col·lectiva, com el famós *Me lo dijo Pérez que estuvo en Mallorca* (Karina, Los Tres Sudamericanos el 1965); *Vuelo 502... volando a Mallorca voy* (Los Tres Sudamericanos, 1966); *El turista 1.999.999* (Los Stop, 1967); *El Puente desde Valencia hasta Mallorca* (Grupo Los Mismos, 1968). Inclús la eurovisiva cantant Massiel, qui l'any en 1968 va guanyar el concurs d'*Eurovisió* a Londres, anys més tard va interpretar una cançó dedicada a les coves del Drac, en una revista musical escrita el 1952 (La cuarta de A. Polo) que fou enregistrada i emesa per *Televisión Española* (TVE) el 1985.

En referència a la pel·lícula *El Verdugo* (1963) dirigida per Luí García Berlanga, va arribar a ser amb els anys l'ambaixadora d'una molt peculiar promoció turística de Mallorca, en general i de les coves del Drac, en particular (Figura 4). Sense entrar en la temàtica de la pel·lícula ni en les circumstàncies polítiques de l'època pels missatges que transmetia, hi ha uns minuts clau en el seu desenvolupament en els quals es veu com la família protagonista, encapçalada pel inoblidable actor José Isbert (1886-1966), viatja a Mallorca de

vacances visitant alguns llocs de la illa, resultant la visita a les coves del Drac l'escena més destacada i recordada per tots aquells que han visionat el film.

Tampoc no han faltat ocasions per gaudir d'aquesta pel·lícula, perquè des de la seva estrena i fins el dia d'avui pràcticament tots els canals de televisió nacionals l'han projectada en diverses ocasions. En aquells anys seixanta, va començar a entrar de forma tímida dins les llars espanyoles l'aparell de televisió creant una gran expectació, fins a tal punt que la seva arribada va ser cantada des d'anys enrere als quatre vents, en veure com aquest invent dels anys 20 anava guanyant adeptes per molts països del món fins a la seva popularització als anys 50: "*la televisión pronto llegará, yo te cantaré y tu me verás...*" (Lolita Garrido, 1947).

Tornant a la pel·lícula *El Verdugo* i a l'escena en qüestió, el concert al *llac Martel* amb gent asseguda a la graderia i altres creuant en barca, ja va avançar la idea del que podrien els visitants fruit si la seva decisió era visitar Mallorca per vacances i fer l'excursió havent-ho vist amb anterioritat per televisió. A part d'això, en els minuts previs a aquesta escena, es veu com el grup familiar fa parada a Porto Cristo amb la visita a la primera línia de la platja mostrant les seves tendes, terrasses i restaurants. Un retrat del que començava a ser l'oferta complementària d'un poble que ja econòmicament tombaria al voltant de les coves.

Porto Cristo, origen del nucli poblacional: des dels pescadors vivint en coves fins a l'actualitat

Cada vegada més el nom de Porto Cristo va anar sortint reforçat en els mapes turístics de l'illa com a referent per a visitar les coves. Així com el poble de Sóller s'associa al seu mític tren, Palma a la seva majestuosa catedral, i Pollença a Formentor; referir-se a Porto Cristo (Manacor) és associar-

ho a les seves coves turístiques, i específicament a les coves del Drac (Figura 5).

Però, quina relació pot tenir un nucli costaner sorgit a finals del segle XIX, i dedicat en principi a la pesca i l'agricultura, amb unes coves que ja duïen allà alguns milions d'anys? Des dels seus orígens, i molt lluny de la simbiosi actual, Porto Cristo va sorgir com a nucli primitiu de població resident per aixoplugar, en una de les tantes coves presents al voltant de la badia, als pescadors arribats d'altres localitats de l'illa juntament amb les seves famílies.

A part de la referència històrica dubtosa que es té del 1338 sobre l'existència d'una cova important en aquestes contrades (GINÉS & GINÉS, 2018), la seva referència toponímica com a coves del Drac es remunta als segles XVI i XVII (BINIMELIS, 1595; DAMETO, 1632), a més de figurar mencionada en el mapa de Mallorca del Cardenal Despuig de 1784. Al mateix temps, la badia de Porto Cristo entrava també en la història com a Port de Manacor, denominació relacionada amb l'important població interior que li dona nom, la qual es troba situada a uns 12 km de distància. La localitat de Manacor va rebre el nomenament com a Vila el segle XIV, i a finals del segle XIX ja tenia línia fèrria, obtenint el títol de Ciutat el 1912.

Per la seva situació geogràfica, el Port de Manacor, erigit en una extensa i profunda badia rematada per una important endinsada marina –*es Riuet*– que ocupa el tram final del *torrent de ses Talaioles*, ha estat des de temps remots punt estratègic comercial i naval, així com refugi per a embarcacions de pesca i vaixells mercants davant dels temuts temporals de llevant. També va ser escenari d'incursions pirates i d'alguns episodis bèl·lics. Tot va anar deixant la seva empremta: troballes de derelictes de l'època romana submergits en aigües de la badia, restes d'una basílica paleocristiana dels segles III i IV de la nostra era, i una atalaia de defensa (*sa torre des Falcons*) de finals del segle XVI. I així arribam a *ses Coves Blanques*, un conjunt de petites coves quasi a peu de la llavors molt extensa platja, que van començar a ser utilitzades en el decurs del darrer quart del segle XIX com a llars per a famílies de pescadors procedents de diversos punts de l'illa, essent els pioners la família Vadell “*Pelat*” originària de Felanitx i que són considerats els primers pobladors de Porto Cristo. S'ha de dir que els descendents d'aquesta família segueixen, generació rere generació, formant part del teixit veïnal i participatiu de la comunitat del Port i, naturalment, són transmissors de com va ser i es va desenvolupar la soferta forma de vida en coves i al voltant de la pesca dels seus avantpassats; de com en el seu moment varen poder adquirir la primera casa, quan es va planificar la parcel·lació del que en una primera instància havia de rebre el nom de *Colònia del Carme* (topònim de molt curta durada fins que va arribar el nom de Porto Cristo, en al·lusió a una antiga llegenda). Han estat també testimonis de com aquestes coves, que van ser refugi de pescadors, avui formen part del patrimoni històric, cultural i de la identitat d'una localitat que ha anat passant de la més pura tradició pesquera i comercial (en el seu moment va ser molt important per a l'exportació del raïm produït en les extenses vinyes que per aquells temps ocupaven bona part de la comarca de Manacor) a ser un port de gran atractiu turístic (Figura 6).

Coincidint amb l'aparició de la entitat poblacional i el considerable tràfic portuari, ja a finals del segle XIX es van obrir els primers establiments hotelers, com la fonda Felip (1889), la qual va allotjar, el setembre de 1896, l'espeleòleg francès Édouard-Alfred Martel durant la seva expedició per explorar les coves del Drac (MARTEL, 1896), descobrint les galeries que avui en dia formen part de la ruta turística i que acullen l'extens llac que sovint és designat amb el seu nom.

Aquesta gran troballa va ser crucial per fer créixer encara més l'interès de locals i forans per visitar les coves del Drac (Figura 7), per tal de recórrer les galeries ja secularment conegudes com són la *cova Negra* i *cova Blanca* (ambdues localitzades a la dreta de l'entrada natural de la cavitat), i la galeria denominada *cova de Lluís Salvador* (zona situada a l'esquerra i que va ser batejada així en honor a una visita realitzada el 1880 per l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria), així com, sobretot, la denominada *cova dels Francesos* en honor a Martel i el seu ajudant Louis Armand.

Si bé en aquella època les connexions per arribar a Mallorca eren únicament via marítima, a través dels ports de Palma i Sóller (precisament aquest darrer va ser on va arribar en Martel des de França el

Figura 5: Cobertes d'uns àlbums de postals de l'any 1925 (imatge superior) i de la dècada de 1960 amb fotografies de Zerkowitz (imatge inferior).
Figure 5: Covers of an album of postcards with photographs by Zerkowitz, distributed in the 1960s (lower image), and another from the year 1925 (upper image).

A. T. V. — 2529. - Cuevas del Drach, Porto-Cristo (Manacor)
Núm. 6 - Vista general

A. T. V. — 2538 - Cuevas del Drach, Porto-Cristo (Manacor)
Núm. 15 - Vista desde la entrada de las Cuevas

Figura 6: Visió general de la localitat de Porto Cristo (Colònia del Carme) al voltant dels anys 30 del segle passat.
Figure 6: General view of the village of Porto Cristo (Colònia del Carmen) around the 30s of the last century.

MALLORCA

Excursión Núm. 1 : Para tres días

1.º día.—Palma y sus alrededores. — **2.º día.**— Visita a las Cuevas del Drach. — **3.º día.**— A Valldemosa y Miramar, posesión del finado Archiduque de Austria, Luis Salvador.

PRECIOS

	1	2	3	4	5
	persona	personas	personas	personas	personas
Desde Barcelona, Valencia o Alicante, vapor en 1.ª clase y el recorrido de las excursiones en carruajes y ferrocarril de 1.ª clase . . . . . Ptas.	248	401	537	681	826
Mismo itinerario realizando todo el recorrido de las excursiones en automóvil . . . . . Ptas.	406	571	762	979	1141

Excursión Núm. 2 : Para cinco días

1.º día.— Palma y sus alrededores. — **2.º día.**— Visita a las Cuevas del Drach. — **3.º día.**— Valldemosa, Miramar, Sóller. **4.º día.**— Bañalbufar y Estallenchs. — **5.º día.**— Raixa.

PRECIOS

	1	2	3	4	5
	persona	personas	personas	personas	personas
Desde Barcelona, Valencia o Alicante, vapor en 1.ª clase y el recorrido de las excursiones en carruajes y ferrocarril de 1.ª clase . . . . . Ptas.	382	561	742	924	1105
Mismo itinerario realizando todo el recorrido de las excursiones en automóvil. . . . . Ptas.	523	721	968	1217	1420

Excursión Núm. 3 : Para siete días

1.º día.—Palma y sus alrededores.—**2.º y 3.º días.**—Cuevas del Drach por Manacor, Porto-Cristo, Artá y Cuevas del mismo nombre.—**4.º día.**—Bañalbufar y Estallenchs.—**5.º día.**—Valldemosa, Miramar, Sóller.—**6.º día.**—Andraitx.—**7.º día.**—Raixa.

PRECIOS

	1	2	3	4	5
	persona	personas	personas	personas	personas
Desde Barcelona, Valencia o Alicante, vapor en 1.ª clase y el recorrido de las excursiones en carruajes y ferrocarril de 1.ª clase . . . . . Ptas.	518	736	952	1169	1387
Mismo itinerario realizando todo el recorrido de las excursiones en automóvil. . . . . Ptas.	615	935	1208	1492	1786

22

Figura 7: Detall d'un fullet informatiu de Viatges Marsans de l'any 1924, on es fa publicitat d'estades a l'illa de Mallorca que inclouen la visita a les Coves del Drac.
Figure 7: Detail of an information booklet from Viatges Marsans (1924), showing the stays on the island of Mallorca that include the visit to the Coves del Drac.

1896), i el transport de mercaderies i passatgers per la illa era molt limitat —especialment en anar-se allunyant de la capital—, l'arribada del ferrocarril des de Palma a Manacor el 1878 va facilitar en gran mesura l'accés a aquest sector del llevant mallorquí. Després de travessar un pont construït alguns anys abans sobre un profund torrent (anomenat de *na Llebrona*, el qual conflueix amb el *torrent de ses Talaioles* per finalment desembocar a la mar dins la badia de Porto Cristo), carruatges i diligències facilitaven l'arribada al Port de Manacor i a les seves coves. Per mar, a més del tràfic comercial del port, vaixells de vapor i correus recalaven a la badia perquè els seu passatgers poguessin fer una visita a les coves; tenint ja constància d'aquest fet des de 1882 per part del vapor *Palma* i un poc més tard dels transatlàntics *Estella Polaris* i *Princesa Mafalda* entre d'altres. En aquells temps la badia de Porto Cristo, entrant per el *morro de sa Carabassa* podia acollir embarcacions de gran calat fins a la *punta Pagell*, just enfront de l'extensa platja tot seguint la prolongació del braç de mar que forma es *Riuet*. Aquesta darrera zona va destacar com a port principalment pesquer, amb moll i drassanes pròpies, fins a finals del segle XX en que ja passaria a ser d'ús merament turístic i esportiu, acollint catamarans per a excursions marítimes, recalant iots de tot el món i practicant la pesca amb embarcacions recreatives. S'ha de destacar que a rel de la creació del *Club Nàutic*, en els anys 70 del segle passat, el tràfic marítim del port s'ha vist incrementat, en haver-se convertit en un referent tant a nivell nacional com internacional, oferint una extensa àrea de serveis, organitzant i patrocinant regates de diferents categories; així com amb l'organització de curssets pels entusiastes del món de la vela i de la navegació nàutica.

En aquest progressiu canvi d'usos té molt a veure el fet que Porto Cristo sigui el punt de destí per a una de les visites "obligades" en el mapa turístic de l'illa. D'aquesta forma, aprofitant el boom dels anys seixanta, es va anar condicionant la platja per a una cada pic major aflluència de banyistes, i la primera línia que vorejava el port va reconvertir les antigues fondes en hotels, a la vegada que se n'obrien d'altres; a part de cafeteries, restaurants i tendes de records (els anomenats *souvenirs*). La primera de les tendes ja es va obrir el 1945. Les excursions programades per agències de viatges

per a visitar les coves, tot passant unes hores a Porto Cristo i fruit dels seus serveis, així com turistes arribats per via marítima, en autobusos de línia o en cotxes de lloguer, han anat creant una riquesa econòmica que ha repercutit en el desenvolupament i creixement poblacional de Porto Cristo.

Vol això dir que en l'actualitat Porto Cristo només viu del turisme que visita les coves? No directament, però per molt que el vell refrany digui "no només de pa viu l'home" no es pot fruit de menjar un "pa amb oli" sense un bon pa. Per tant, sembla difícil imaginar-se com seria Porto Cristo sense la consolidada rellevància que tenen les coves a nivell mundial. Continuarà potser sent aquell petit poblet de pescadors antigament anomenat *Colònia del Carme* amb les seves barques del bou, els seus llaüts i les seves gents vivint de la mar, tot aprofitant el bon temps o capejant els temuts temporals de llevant.

Avui en dia, en ple segle XXI, Porto Cristo és una localitat que voreja els 10.000 habitants residents i que en la temporada estiuenca pràcticament veu duplicada la seva població. A més, diàriament en les hores centrals del dia el trànsit de vehicles i turistes és una constant al passar pel poble sigui anant o venint de la visita a les coves. Afortunadament, l'increment de les zones reservades per a vianants a primera línia fa molt més atractiva la passejada entre la platja, el port i la zona de les coves del Drac amb el seu extens pinar, els seus ben cuidats jardins que estan molt propers a l'antiga torre de guaita dels *Falcons* i el far, des d'on es pot gaudir d'una impressionant vista de la badia.

Figura 8: Bust d'Édouard-Alfred Martel situat a prop de l'entrada artificial de la cova.

Figure 8: Bust of Édouard-Alfred Martel placed in the vicinity of the artificial entrance to the cave.

Aspectes i raconades destacables en la visita a les coves del Drac

La plaça d'entrada a les coves ens ofereix un paisatge que no passa desapercbut. Un esponerós pinar i uns cuidats jardins s'uneixen en harmoniosa simbiosi a la vegetació característica de la nostra costa mediterrània, en la unió davant nosaltres del cel, la mar i la terra.

Presideix la plaça d'entrada un bust commemoratiu de la figura d'Édouard-Alfred Martel (Figura 8), obra de l'escultor Eduardo Servera. De davallada ja cap a la cova per una entrada artificial excavada l'any 1929 (l'entrada natural s'utilitza com a sortida en la visita turística) una primera sensació que envaeix al visitant és la temperatura. Segons sigui hivern o estiu la sensació canvia, encara que la temperatura no. A l'interior de la cova la temperatura es manté quasi be constatat durant tot l'any (entre 18 i 20°) i la humitat per sobre del 80%, la qual cosa provoca que si entrem en hivern notem una calor humida, mentre que a l'estiu la sensació és d'una frescor força agradable en comparació amb les temperatures exteriors.

En un gairebé continu davallar d'escales (cal dir però que a banda i banda de les mateixes hi ha interessants detalls) arribem a la primera sala, una ampla galeria que custodia el primer llac que s'ofereix a la nostra vista: els *Banyes de Diana*.

Després d'un centenar llarg d'esglaons que hem anat deixant enrere, durant la baixada des que ens vàrem endinsar a la cova, topem amb un primer llac on la quietud de les seves aigües ens regala la majestuositat del reflex del seu sostre. Els *Banyes de Diana* és la primera mostra que veiem de la puresa i cristal·linitat de les aigües per davall dels nostres peus. Independentment de la seva profunditat, que arriba als tres metres, tot el conjunt d'estalactites de grans dimensions entrellaçades les unes amb les altres per les anomenades estalactites excèntriques ofereix en el seu reflex un frondós bosc aquàtic, només trencat per alguna gota d'aigua que en caure trenca l'absoluta quietud.

Seguint el camí cap endavant, però sense deixar d'anar observant als nostres costats (la *Bandera*, la *Ciutat Encantada*, la *Torre de Pisa*, la *Columna Rompuda*, etc.), és d'obligada observació i contemplació l'ampli sostre de gran part de la sala. Un dels sostres més poblats d'estalactites al llarg de tot el recorregut. Es tracta d'un sostre, a més, en el que l'elevada densitat i escassa longitud de les estalactites ens indica la relativa joventut respecte de les columnes que ens envolten.

Deixem endarrere la primera sala, creuem un llinar entre columnes i avançant ens surt al pas el *Mont Nevat*, un espectacular mural que presideix una raconada digna d'un paisatge de somni i, mirant cap el sostre, se'ns apareix una pluja d'agulles per quedar amb la boca oberta.

Seguint el sinuós itinerari, encara que d'una forma molt còmoda, s'obre a la nostra esquerra la denominada *Sala de les Columnes*. Dues columnes de gran envergadura presideixen la sala. Molt properes l'una de l'altra, però molt diferents en la seva estructura, fet que les fa un poc més atractives.

Figura 9: Portada del llibret-guia publicat el 1963 per l'empresa Rieusset, on es mostra una vista del *llac Martel* amb les barques que transporten els turistes.
 Figure 9: Cover of the booklet-guide printed in 1963 by the Rieusset publishing house, which shows a view of the *Llac Martel* with the boats that carry on the tourists.

Juntament amb elles una sèrie d'altres estalagmites van conformant tot un conjunt. Darrera d'elles més columnes en un segon terme, i en el sostre fileres de petites estalactites quasi simulant els dibuixos d'un tapís. Segueix la continua ziga-zaga del camí, ara en un suau pendent de baixada per dur-nos al segon llac en el nostre recorregut, el *Canal Blau*.

Aquest altre llac, el segon de la trilogia dels més destacats de tot el recorregut juntament amb el *llac Martel*, no ens deixa indiferents al nostre pas. Segons ens anem acostant, observem entre les roques el que serà una peculiar visió. Novament destaca la quietud i cristal·linitat de les aigües, però gràcies a la ubicació submarina de la il·luminació se'ns ofereix una visió amb una transparència inigualable: és difícil destriar si es tracta del fons de l'aigua o és un reflex el que veiem, o simplement tan sols un sòl il·luminat en absència d'aigua. Des de l'altura del camí que permet contemplar-lo, i gràcies als quasi cinc metres de profunditat que té, el *Canal Blau* és una altra mostra més de la majestuositat de les aigües subterrànies que conformen el fons aquàtic de la cova.

Deixem el *Canal Blau* i pujant una suau rampa i alguns esglaons, ens trobem amb el *Monjo*, la *Palmera* i els *Cactus*. Tornem a baixar i ens queda a la dreta l'*Òrgan* i just darrera seu la *Cererria*, una de les raconades més emblemàtiques i delicades de la visita; malgrat estar en un petit espai semiamagat és un lloc molt a tenir en compte per diversos motius.

Tota la grandiositat que se'ns presenta al llarg de les amples galeries i sales, grans columnes, sostres més que entapissats d'estalactites i formacions varies per tantes raconades, a la *Cererria*, així en petit comitè ens trobem amb el que és bàsic i essencial: un conjunt molt modest i harmoniós d'estalactites, que en el seu extrem inferior ens regalen amb la lluïssor d'una gota d'aigua; aquesta gota que és el

principi vital de tot el que a la cova ens envolta. Així, gota a gota, en un sacre silenci l'aigua va realitzant la seva escultòrica feina. Dóna la impressió, pel seu color, que es tracti d'unes espelmes que pegen... i per aquesta aigua en caure ... com si fossin llàgrimes de cera líquida ... Plorant!

I després d'una atenta mirada al seu procés de formació i una reflexió sobre la probable velocitat de creixement, creuem el llindar cap a una altra gran sala, la major i més extensa. La sala on es pot observar el *llac Martel*. No és fins just abans d'arribar al llac que ens trobem amb una petita mostra d'aigua molt digna de mencionar: la *Petita Platja*. Tota una joia representativa dels petits llacs que també existeixen a la cova, una clàssica i eterna imatge de postal. Una aparença arenosa sota una illa abraçada per la blanca arena del nostre litoral.

Figura 10: El *llac Martel* és el més destacable de les Coves del Drac, denominació actual que al·ludeix al seu descobridor. Habitualment és recorregut pels turistes en barques, encara que també pot ser creuat a peu mitjançant una passarel·la lateral (Foto: M.A. Gual).
 Figure 10: The *Llac Martel* is the most remarkable lake in Coves del Drac, whose current denomination corresponds to its discoverer. It is usually crossed by the tourists with boats, although it can also be walked on foot by means of a lateral bridge (Photo: M.A. Gual).

Figura 11: Bust de D. Juan Servera Camps -impulsor de l'explotació turística de la cova des de 1922- devora de la roca que simula un drac, la qual s'ha convertit en el logotip de l'empresa Cuevas del Drach S.A.
 Figure 11: Bust of D. Juan Servera Camps -who launched the cave's exploitation in 1922- placed close to the rock resembling a dragon, which has become the logo of the company Cuevas del Drach S.A.

I arribem al *llac Martel*, nom promogut per CAPÓ VALLS DE PADRINAS (1930), però també anomenat *llac Miramar* segons el va batejar el propi Édouard-Alfred Martel en honor de l'Arxiduc (Figura 9). Considerat ja des d'un principi un dels majors llacs subterranis del món, la seva importància va anar estenent-se i creixent de tal forma que qualsevol visitant de la nostra illa sempre trobava el moment per a certificar, amb la seva presència, el plaer visual i acústic de tal meravella subterrània en una illa on el seu exterior és ja de per sí un autèntic paradís.

Per tant, un cop acomodats a les graderies i després d'unes informacions prèvies, es fa una tenebrosa obscuritat per uns segons. I és així que des de la part frontal i més allunyada a l'espectador sorgeixen tres embarcacions a rem, en la primera de les quals van els músics.

Les barques, que duen un delicat sistema d'il·luminació al seu voltant, van avançant lentament cap a l'auditori tot creuant-se les unes amb les altres, i situant-se en llocs estratègics. Al final la barca dels músics se'n va sola com cercant rompre l'obscura tenebra... i ho aconsegueix... en desaparèixer pel túnel, "desperta" l'alba. És la sortida del sol al *llac Martel*, del qual el propi Carles Buïgas, en la seva darrera visita a la cova, va reconèixer ser la seva obra mestra.

Després de tot aquest èxtasi, una veu per megafonia ens posa en to d'avís:

"A continuació per creuar aquest llac podran dirigir-se cap a la seva esquerra per fer-ho en barca o cap a la dreta si desitgen fer-ho a peu pel pont".

Es pot creuar el *llac Martel* en barca !!!

Naturalment que sí, i aquesta és una experiència que juntament amb l'espectacle del concert queden per sempre en el record dels afortunats visitants.

Una de les característiques que distingeixen i complementen la visita a les coves del Drac és el fet de creuar en barca el gran *llac Martel*. Cal assenyalar que fins a principis dels anys setanta era l'única forma de continuar la visita bé en un o altre sentit (Figura 10).

Aprofitant una reforma i adequació de l'itinerari després d'uns quaranta anys d'utilitzar un únic mitjà per a creuar el llac, es va procedir a construir una sòlida passarel·la que creua per un lateral d'un extrem a l'altre del llac. Avui en dia, encara que conviuen els dos mitjans, l'opció de creuar en barca segueix sent la més desitjada i divertida pel públic de totes les edats, malgrat les llargues cues que es formen especialment en els mesos de màxima afluència turística.

Una vegada creuat el llac es passa ja a la darrera sala del recorregut turístic per la cova. Aquesta sala, on queden amarrades les barques dels músics, és on Martel va començar la seva aventura, on l'Arxiduc aconseguiria saber al llarg dels anys què hi havia més enllà del llac batejat en honor de la seva mare la *Gran Duquessa de Toscana*.

Es continua amb la pujada d'una pronunciada escalinata; es va notant el canvi de temperatura, i finalment es veu la llum del dia ... i just abans de sortir podem fer una ullada davall a la nostra esquerra, on darrera d'una reixa es veu una gran columna solitària i l'entrada a un obscur antre. Ens trobem a l'entrada natural de les galeries que durant segles i segles van anar conformant les coves del Drac fins a l'expedició que va realitzar, com ja hem dit abans, Édouard-Alfred Martel el mes de setembre de 1896.

Ja a la superfície s'obre davant nostre una immensa explanada vorejada de jardins, tendes de records i una moderna cafeteria amb la corresponent terrassa. Tot presidit per la roca del drac –flamant logotip de l'empresa– situada just al costat del monument dedicat a Don Juan Servera Camps, impulsor del que se suposa l'essència de la visita a les coves del Drac, des dels inicis de la seva gestió en 1922 fins el dia d'avui (Figura 11).

Bibliografia

- BINIMELIS, J. (1595): *Descripció particular de l'illa de Mallorca e viles*. Edició a cura de Juli Moll [2014]. Universitat de València - Institut Cartogràfic de Catalunya. Monuments d'Història de la Corona d'Aragó, V. 917 pàgs. València.
- CAPÓ VALLS DE PADRINAS, J. (1930): *Las Cuevas del Drac: Notas indicadoras de los puntos más importantes para recorrer y contemplar en estas cuevas, únicas en el mundo por su grandiosidad y belleza*. Palma de Mallorca. 157 pàgs.
- CASASNOVAS-CAMPS, M.A. (1998): *Història de les Illes Balears*. Editorial Moll. 451 pàgs.
- DAMETO, J. (1632): *La historia general del Reyno Balearico*. Casa de Gabriel Guasp. 444 pàgs. Palma.
- GINÉS, J. & GINÉS, A. (2018): Aspectes històrics i bibliogràfics de les Coves del Drac (Manacor, Mallorca). *Papers Soc. Espeleo. Balear*, 1: 21-47.
- HABSBURG-LÓTHRINGEN, L.S. (1869-1891): *Die Balearen in Wort und Bild geschildert*. Brockhaus. 7 vols. Leipzig, Alemanya.
- MARTEL, E.A. (1896): Sous Terre (neuvième campagne). Cueva del Drach, a Majorque - Scialets du Vercors - Chouruns de Dévoluy. *Ann. Club Alpin Français*, 23ème année. 368-413 + 1 plànol. París.
- RIERA, J. (2006): *Cronicó de les coves del Drac, dels Hams i del Pirata*. Amics del Museu d'Història de Manacor. 8 pàgs. Manacor.
- RUSIÑOL, S. (1913): *L'illa de la calma*. Antoni López, editor. 282 pàgs. Barcelona.
- SOCIETAT ESPELEOLÒGICA BALEAR (2018). Les Coves del Drac (Manacor, Mallorca). *Papers Soc. Espeleo. Balear*, 1. 260 pàgs. Palma.
- VUILLIER, G. (1893): *Les îles oubliées*. Hachette. 1-218. París.

Aquest article es distribueix sota els termes de la llicència CC-BY-NC-ND 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

